

Kako je završio parobrod „Njegoš“ tokom Drugog svjetskog rata

Dr. Srđan Gozde

U broju 1. »Našeg mora« iz 1955. godine objavljen je izvještaj druga J. Luetića o zarobljavanju p/b »Njegoša« u Dakru. Kao što je našoj javnosti poznato, p/b »Njegoš« potopljen je početkom invazije Evrope pored obale Normandije, radi formiranja umjetnog lukobrana za iskrcavanje savezničkih trupa. Donosimo ovdje prevod napisa, koji je objavio T. G. Davies, jedan od očevidaca propasti »Njegoša«, u časopisu »World Digest« od juna 1954., vjerujući da će biti od interesa za naše čitaoce.

Ukrcao sam na brod »Njegoš« jednog burnog zimskog dana u januaru 1954. godine. Bio je to stari dotrajali tramper od oko 4.000 BRT tona, preuzet od Jugoslavena u Dakru i doveden u Englesku. Ležao je mjesecima u jednom od dokova Liwerpoola. Šaputalo se, međutim, o nekoj specijalnoj misiji, za koju je određen. Ove vijesti bile su potvrđene kad je grupa ljudi došla na brod i počela da buši rupe kroz nepropusne pregrade i stavlja dinamit uz bokove broda. Nagadanja su dostigla vrhunac onog dana, kada je ukrasna posada. Umjesto redovnog svakodnevnog rasporeda posla, zbijeni smo u jednu pompljivo čuvanu prostoriju, gdje nam je u povjerenju saopćeno, da će naš brod učestvovati u invaziji. Putovanje je trebalo da bude jednostrano, pošto je brod morao da bude potopljen radi formiranja prirodne luke, za iskrcavanje invazionih jedinica.

Isplivali smo niz rijeku Morsey, u pravcu sjevera, do luke Matil na istočnoj obali Škotske, kao neka plutajuća šrapnela, koja je mogla da se

raspadne na dodir prekidača. U ovoj sigurnoj luci na brod se ukrcala, na naše iznenađenje, posada ratne mornarice i smjenila posadu sastavljenu od mornara trgovačke mornarice. Jedini članovi prvobitne posade, koji su zadržani, bili su zapovjednik, oficiri i strojari.

Stvar je krenula naprijed. Dobili smo listu odjece, koju smo smjeli zadržati. Samo najnužnije stvari. Ostatak smo morali upakovati i adresirati svojim kućama. Ovi paketi prevezeni su na obalu, mi smo dobili čelične kacige, gasne ogrtače, gasne maske, čaturice, pokrivače i suhu hranu za 48 sati. Ono malo ličnih stvari što nam je ostalo, kao i dobivenu opremu, spakovali smo u naprtnjače, koje smo također dobili i sve je bilo spremno.

Konvoj je isplorio prema Bristolskom kanalu, preko Obana — neobičan skup brodova, od oklopljenih krstarica, pa do najprimitivnijih trampera, koji su plovili u susret nepoznatoj sudbini, dok su se zastave ponosno vijorile.

U 8 sati u večer primili smo svjetlosnim znakovima naređenje. Konvoj se okrenuo i zaplovio prema dobivenim uputama. Invazija je bila na prađu. Kad smo u rastućoj oluji zaplovili prema jugu, u pravcu Engleskog kanala, uzbuđenje i strah dostigli su vrhunac kod cjelokupne posade.

Slijedećeg dana vrijeme se pogoršalo, te smo dobili naređenje, da se sklonimo u luci Pool, na obali kanala. Rano idućeg jutra, pošto je vjetar jenjavao krenuli smo prema položaju X.

Položaj X bio je zamišljeni krug promjera 5 milja, južno od otoka Wight. Kad smo stigli, naređeno je da otvorimo »strogo povjerljiva« naredjenja. Otkrila su nam našu ulogu u invaziji. Od tada naše ime bilo je »conrncobs« i trebali smo da plovimo prolazom koji je bio očišćen kroz minsko polje, prema francuskoj obali. Naš invazioni pojas pokrivaio je grad Aromanches.

Nijesam mogao da vjerujem, kad sam pročitao naredjenja. Mornarica je očistila prolaze sve do francuskih obala. Naši ljudi — žabe sigurno su zatekli Nijemce nepripravne. Prosječna širina ovih kanala iznosila je oko 100 stopa. Ako usljed slabog upravljanja ili drugih razloga brod skrene sa očišćenog prolaza, naredjenje je bilo, da moramo bez ustezanja upraviti brod u minsko polje, da ne bi došlo blokiranje prolaza. Pošto smo utvrdili naš kurs, nastavili smo put u nastupajućoj noći. Brodovi pored nas jedva su se razaznavali, a tišina je bila potpuna.

Preuzeo sam u ponoći drugu stražu. Započimao je veliki dan. U tišini koja je vladala, buka strojeva izgledala mi je upravo paklenska.

Iznenada čula se ispred nas strahovita buka. Srce mi je palo dok sam zurio u tminu. Zasljepljujući bijeli otsjevi ispunili su horizont, a crveni svjetleći meci izgledalo je da dolaze sa svih strana. U paničnom strahu potrčao sam do doglasne cijevi sa zapovjednikom. »O bože, gdje je ta prokleta cijev?« Drhtećim rukama uhvatio sam hladnu metalnu cijev, ali nisam mogao da progovorim. Obuzeo me strah.

Začuh pored sebe mirni zapovjednikov glas: »Uplašio si se sinko?« upitao me je. Povratilo mi se odmah hladno prosuđivanje te odgovorih: »Da gospodine«. »Tada nas je dvojica, sinko« reče on. Pri tim riječima grohotom se nasmijah i strah me, kao nekim čudom napustio, te sam hladno posmatrao daljnji tok događaja. Jedan od ložiča pojavi se odozdo i nasloni na ogradu. »Što su ovi crveni bljeskovi?« upita me. »Samo svjetleći meci«, odgovorih bezbrižno. Ne reče ništa i nestade ga duboko u utrobi broda, vjerujući da je tog trenutka tamo mnogo sigurniji, no na palubi.

Kad sam preuzeo stražu ponovno u 8 sati prije podne, opazih pred nama gust zid magle. Brodovi konvoja nestajali su u njemu. U jednom trenutku panike, došla je na pamet užasna riječ »gas«. Obukosmo gasne ogrtače i gasne maske. Izgledali smo upravo sablasno, dok smo ulazili u maglu. Kad smo izašli iz nje, naš strah učini nam se neozbiljnim. Brzi mornarički čamac pristade uz brod. Zapovjednik istoga, docnije poznat pod imenom »Planter«, uspeo se na palubu. Njegov je zadatak bio, da odvede i namjesti položaj, gdje je trebalo da bude potopljen. »Skinite te proklete stvari« reče nam on. »Nijemci će promisliti, da su napadnuti od Marsovaca, ako Vas vide kako izgledate poput gomile vodovodnih cijevi«.

Objasnio nam je, da smo upravo prošli zastor od dima, koji je postavila ratna mornarica, kako na obali ne bi primjetili naše približavanje.

Kakvu li smo sliku ugledali pri izlasku iz dimnog zastora. Dokle god je pogled dopirao, stajali su invazioni čamci, nakrcani vojskom, koji su čekali naš dolazak.

Nijemci su uzidali goleme čelične grede, u beton, odmah ispod površine mora, a na vrhu grede, bile su montirane mine. Brod, koji bi ih dotakao, ne samo da bi rasparao dno, već bi i odletio u zrak.

Planter ukaže na jednu udaljenu stjenu. »To je vaš cilj kapetane. 400 noža od te stijene, potjerajte starog momka što prije možete«. Dok smo se brzo približavali cilju, ukazao se grad Aromanches. Mogli smo vidjeti ogromne topovske uređaje u stijenama, redove kuća i crkvu. Dva američka remorkera plovila su pored nas. Bili smo na položaju, stijena se dizala visoko pored nas. Dato je naredjenje »u sklonište«. Potrčasmo na krmu, gdje su se nalazile prostorije za posadu. Tridesetak mornara ratne mornarice nalazilo se pored nas, zbijeno na tom uskom prostoru.

Sa zaglušnom grmljavinom, naš brod odletio je u zrak. Sva svijetla ugasiše se. Zavlada panika. Dok je tonuo u svoju propast, brod se velikom brzinom naginjao na jednu stranu. Vrata su se zaglavila i bili smo uhvaćeni u stupicu, poput miševa. Zaorilo je klicanje, kad smo uspjeli da provalimo vrata, ali brod se bio toliko nagnuo, da su se vrata otvarala prema gore, umjesto prema vani, tako da smo se uzverali na palubu puzajući i sklizujući se, a brod se opasno sve više naginjao.

Neko poviče: »Prevrće se — skačite!« Upravo tog trenutka brod počeo da se uspravlja, dok je voda podjednako nadirala. Sjeo je na dno. Samo gornja paluba, gdje se zbila sva posada, ostala je slobodna od vode.

Posada ratne mornarice napustila je brod. Njihov zadatak tek je započimao, dok je naš bio završen. Posmatrali smo kako pristizu ostali brodovi i dočekuju istu sudbinu. Potapali su ih jednog za drugim, da obrajuju lukobran za operacije u toku, a usput oslonac nama.

Nebo poviše nas crnilo se od aviona, naših aviona, koji su hrlili u bitku. Flota sa naše vanjske strane plovila je punom parom, tukući svojim velikim topovima mostobran. Posmatrao sam očaran, dok se trup našeg broda, na kome smo sigurno sjedili, tresao od eksplozije.

Za nas nije bilo izlaza. Nalazili smo se na potopljenom brodu. Ako invazija ne uspije, bili bi izgubljeni, ali ujedinjena moć slobodnog svijeta, nije iznevjerila očekivanja. Tragedija kod Dunquerque-a bila je osvećena.